

Skåne, Halland och Blekinge – en sammanhållande region

Av Uno Røndahl

Några reflektioner till "Västsverigeutredningen", med hänvisning till Bengt Owe Birgerssons delrapport den 4 december 1991.

Av förorden kan man se, att vissa "studier pekar i riktning mot att det alternativ till ett Göteborgs län som bör övervägas bör omfatta hela området Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län. "Om behovet hänvisas i första hand till s k "Enhetliga regioner" med mönster av EG:s underlag till klassificeringssystem för regional indelning (NUTS -Nomenclature of Territorial Units for Statistics). Innebärande jämförelser mellan olika regioner för ex "näringsliv, arbetsmarknad och ekonomisk utveckling". Av inledningen får vi också veta att EG-landet Danmark är indelat i tre NUTS-regioner, bestående av "Köpenhamnsregionen, övriga Själland samt Fyn/Jylland". Utredaren slår också fast; "Skulle Sverige bli medlem i EG blir en konsekvens att även vi får definiera NUTS-regioner."

I ett innehållsrikt yttrande om länsindelningen har länsmuseumchefen Carl Cullberg och hans kollegor i Hallands, Älvsborgs och Skaraborgs län, enats om vissa mycket värdefulla kulturhistoriska kommentarer till tankarna om den tänkta "Region Väst". I slutsatsen erinrar man bl a om, att ett län av detta format blir "ett konglomerat av kultureregioner vilka av historiska skäl aldrig hört samman." Man slår också fast, att ett Västsverigelän "måste dock självklart organiseras så på alla områden att de gamla historiska landskapen och regionerna får en möjlighet att existera vidare. Det är ett samhällsplanerarnas ansvar mot befolkningen i vårt Västra Sverige."

Mot bakgrund av Brömsebro- och Roskildefördragen, 1645 respektive 1658, måste följande reflektioner beaktas, särskilt vad det gäller Hallands län inom ramen för det aktuella länsförslaget:

Inom den ramen måste jag i en koncentrerad översikt peka på de olika fredssluten mellan Danmark och Sverige liksom Malmö recess, olika riksdagsbeslut samt svenska åsidosättanden av fredstraktaternas innehåll i vissa avseenden.

1. Freden i Brömsebro 13 augusti 1645

I denna fred kunde Sverige med franskt bistånd, grundat på Bärvaldefördraget 1631, tvinga Danmark-Norge att avstå de gamla norska landskapen Jämtland och Härjedalen samt öarna Gotland och Ösel. Som garanti för svensk tullfrihet i Öresund erhöll Sverige dessutom Halland under trettio år. Landskapet tillhörde då den östansundska delen av Danmark sedan omkring 800 år. I kyrkligt avseende hörde Halland till Lunds stift sedan slutet av 1000talet. Trots att Halland enbart innehades som pant överfördes landskapet till det 1620 upprättade Göteborgs stift redan 1645!

2. **Freden i Roskilde 26 februari 1658**

med dess romanlika förlopp avslutade det första av 1657-1660 års krig. Danmark tvingades då avstå Skåne, Halland, Blekinge, Bornholm och de norska Bohuslän och Trondhjems län. Utan att närmare gå in på vissa bakomvarande skäl, tvingades de svenska förhandlarna att acceptera de danska kraven att folket i det östansundska Danmark skulle erhålla självstyrelse inom Sveriges politiska gränser. I klartext innebar det med traktatens text i IX:e artikeln, att folket i de avträdde provinserna skulle ”--blifva vidh deres vanlige rätt, lagd och gamble privilegier och frijheter oturberade och obehindrade, så vjida de icke löpa eller strida contra leges fundamentales af Sveriges crono, med hvilcke desse cederade landh och lähn till evärdlig tidh här effter incorporeras skole.

3. **Freden i Köpenhamn 27 maj 1660**

avslutade det andra kriget, som började den 7 augusti 1658. I Karl X:e Gustafs planering ingick som mål den totala uppdelningen av Danmark med den svenska gränsen i Lilla Bält. Ohemula svenska krav under våren och sommaren 1658 fick duga som krigsorsak, man fick t o m ön Hven, som aldrig hört till Skåne, under hot om krig, - men det blev krig ändå!

Den tänkta segern blev ett nederlag sedan Danmark fått hjälp av de närmaste kontinentalmakterna. I freden fick svenskarna avstå Bornholm mot visst vederlag och dessutom Trondhjems län. Det bör kraftigt markeras, att Sverige på nytt tvingades godkänna fri- och rättigheterna för Skånelands folk (i forts användes begreppet Skåneland som ett samlingsnamn för Skåne, Halland och Blekinge) i den form som redovisats i Roskildetraktatens IX:e artikel och nu t o m i utökad form genom tillägget "gårdsretter, birke-, hals- og håndsret samt jura patronalis" efter orden "privilegier och frijheter" i den förenämnda texten. Dessutom tillkom bestämmelser om inrättande av självstyrelsen i Skåneland i form av en "lantdag" med säte i Malmö, sammansatt av valda delegater från Skånelands olika härader.

4. **Malmö recess 10 september 1662**

beskrivs enklast som en akt, innehållande tretton punkter, undertecknad av 49 namn från generalguvernementets högsta ledning till städernas och häradernas representanter från hela Skåneland. Genom recessen tog lantdagen de första stegen på självstyrelsens väg enligt fredstraktaterna.

5. **Sveriges riksdag 1664**

stadfäste de beslut som den skåneländska lantdagen fattat under namn av "Malmö Recess". Därigenom erhöll självstyrelseprincipen för Skåneland, enligt fredstraktaterna, laga kraft.

Skånelands försvenskning fortsattes under 1660-talet trots fredstraktaternas formalia, recess- och riksdagsbesluten om att Skånelands folk skulle få leva i "orubbat bo" med egen självstyrelse. Stora delar av den skåneländska jorden övergick på svenska händer, de

svenska knektarna fick arvsrätt till de gårdar där de inkvarterats, folk av "svensk nation" gavs generösa villkor för att "flytta ner", i Lund öppnades det nya universitetet som ett led i försvenskningens arbetet och mot slutet av 1660-talet började de olika uniformitetsfrågorna att ta form med hjälp av en skara "anpasslingar".

6. Skånska (befrielse-)kriget

började den 2 september 1675 genom Christian V:s krigsförklaring. Utan tvekan stod Skånelands folk på Danmarks sida i den följande kampen. Invasionsdagen den 29 juni 1676 hälsades kung Christian och den danska armén som befriare, då de gick i land vid Råå.

7. Sveriges riksdag 1678

sammanträdde i Halmstad utan närvaro av Skånelands representanter. Genom kungligt beslut hade de nämligen uteslutits, eftersom de "sig således anskickat hava, att den trohet hos dem icke kan förmodas, vilken av ständerna erfordras". Riksdagen tog bl a följande hemliga beslut om Skånelands försvenskning:

- a) svenska präster skulle insättas i lediga församlingar
- b) uniformitet med Sverige avseende lagar, kyrka och skola
- c) danska ABC-böcker, katekeser, biblar etc indrages
- d) klockarna som skötte undervisningen skulle vara svenskar
- e) svenska häradshövdingar insattes i häradsrätterna; m m

8. Freden i Fontainebleau 23 augusti 1679

Det låg i Frankrikes intresse att bevara ett status quo i östersjöområdet och den 23 augusti 1679 dikterade Ludvig XIV:e för Frankrikes och Sveriges vidkommande en fredsurkund identisk med Roskilde- och Köpenhamnstraktaterna. Diktatet tillkom i kraft av Bärvaldefördraget mellan Frankrike och Sverige (1631) - Danmark och Sverige fick tre månader på sig att ratificera det dikterade fredsslutet.

9. Freden i Lund 26 september 1679

Traktaten får ses enbart som en bekräftelse av Ludvig XIV:s dikterade fred i Fontainebleau baserad på Roskilde- och Köpenhamnstraktaterna. Dock med tillägget, att Sverige tvingades lösa Landskrona och Helsingborg med 165000 riksdaler. Som säkerhet tvingades svenskarna att ställa besittningen Wismar som pant. Genom denna fred tillförsäkrades Skånelands folk på nytt självstyrelse inom Sveriges politiska gränser, trots de hemliga riksdagsbesluten.

10. Karlshamnsmötet den 3 – 6 augusti 1681

Utän att höra den skåneländska lantdagen ogiltigförklarade den enväldige svenske kungen den skåneländska självstyrelserätten och lantdagen. Av akten framgår bl a, att kungen inte kunde "antaga och erkänna 1662 års Malmöske recess för någon regel och rättesnöre, eftersom den i minoriteten är gjord och däruti några friheter och förmåner efterlåttna, som strida emot Kungl. Maj:ts rätt, emot landets välstånd och undersåtarnas säkerhet." Samt dessutom;

- a) förbud för utlänningar att bedriva privatundervisning
- b) församlingarnas klockartjänster tillsätts av biskopen
- c) i församlingarna fick det enbart finnas svenska biblar och psalmböcker
- d) en särskild kommission skulle rannsaka olydiga präster och klockare
- e) infödda svenskar skulle ha förtur till "ödegårdarna"

11. Riksdagen 1682

Eftersom de skåneländska ständerna inte accepterade de enväldiga besluten i Karlshamn, utestängdes de skåneländska riksdagsmännen från riksdagen genom kungligt beslut 14/8 1682. Trots de skåneländska protesterna beslöts

- a) att införa svensk lag i Skåneland från och med 1683
- b) förbud att förrätta gudstjänsterna på danska språket
- c) importförbud för danska kyrkohandböcker m fl

12. Övrigt om försvenskningen

1679 upprättades en total avskärmning för alla förbindelser mellan Skåneland och det gamla moderlandet Danmark.

1684 infördes ett mycket effektivt bötesystem för den tredskande befolkningen, som vägrade att låta barnen lära sig svenskt ABC.

1686 års enväldiga kyrkolag stipulerade obligatorisk närvaro i kyrkorna, som därigenom smaklöst förvandlades till propagandatempel för den nya maktapparaten.

Hela det totala försvenskningens programmet gavs ett sken av frivillig uniformitet med Sverige i form av "ansökningar" om uniformitet i de olika avseendena, - ett sätt för att försvara sig inför omvärlden eftersom freds- och riksdagsurkundernas juridiska status innebar självstyrelse för folket i Skåneland. Det bör understrykas, att folket i gemen inte fick någon beslutsrätt till de förut omtalade "ansökningarna".

13. Freden i Stockholm 3 juni 1720

innebar bl a att Sverige fick avstå från tullfriheten i Öresund och dessutom ersätta de danska förlusterna under det "Nordiska kriget" med 600000 riksdaler. Det bör särskilt noteras, att de förut ingångna fredsavtalen från Roskilde, Köpenhamn, Fontainebleau och Lund med avseende på Skånelands självstyrelserätt, förblev i orubbat bo. Traktaten i Stockholm innehåller nämligen inte några bestämmelser om motsatsen.

SLUTSATS

Det gamla östansundska Danmark, dvs Skåne, Halland och Blekinge måste alltså och för framtiden betraktas som sammanhållen historisk region. En region som dessutom grundas på de fri- och rättigheter, som reglerats med Roskilde-, Köpenhamns-, Fontainebleau- och Lundtraktaterna. Vilka dessutom bekräftats av den skåneländska lantdagen och den svenska riksdagen. I folkrättsligt avseende måste dessa juridiskt bindande dokument, oberoende av vissa enväldiga beslut, anses besitta perdurerande kraft.

DÄRFÖR KAN INTE HALLAND FÖR FRAMTIDEN INGÅ I ANNAT ÄN EN SAMMANHÅLLEN SJÄLVSTYRANDE SKÅNELÄNDSK REGION!